

VPLIV NEFORMALNE IN FORMALNE IZOBRAZBE STARŠEV NA UČNI USPEH MLADOSTNIKA – DRUŽINSKE ZNAČILNOSTI IN IZOBRAZBA

Snežana Lešnik,
dipl. uni. ped.

Šolska svetovalna
delavka na Srednji
zdravstveni šoli Izola

POVZETEK

Neformalno in formalno znanje sta dejavnika, ki v današnji informacijski družbi bistveno vplivata na osebni razvoj posameznika in s tem posredno na njegovo družino. Izhajamo iz predpostavke, da je učni uspeh mladostnika odvisen tudi od neformalne in formalne izobrazbe staršev. Postavlja se vprašanje, ali imajo v današnjem času vsi prost dostop do izobraževanja in ali vsi čutijo potrebo po vseživljenjskem izobraževanju. Rezultati številnih raziskav, vključno z raziskavo, ki je predstavljena v članku, potrjujejo, da so možnosti vzpona mladostnikov, ki izhajajo iz manj izobraženih družin, po družbeni lestvici s pomočjo izobrazbe, neprimerno manjše kot pri njihovih vrstnikih, ki izhajajo iz bolj izobraženih družin.

Ključne besede: formalno in neformalno izobraževanje, družina, učni uspeh

INFLUENCE OF PARENTS' INFORMAL AND FORMAL EDUCATION ON A YOUNGSTER'S LEARNING ACHIEVEMENTS – ABSTRACT

In today's information society formal and informal knowledge are factors which have a great influence on personal development of both an individual and his family. We presume that academic achievements of a youngster depend on the formal and informal education of his parents. The question arises - does everyone truly have a free access to education and does everybody feel the need to pursue lifelong education. The results of many research studies, including the research presented in the following article, have confirmed that a young person's chances to climb up the social ladder by means of education are far smaller than the chances of their peers from wealthier families.

Keywords: informal and formal education, family, learning achievements

Med temeljnimi načeli Evropskega parlamenta je gotovo načelo enakih možnosti in nediskriminacije. Država in njene institucije morajo zagotoviti optimalen razvoj posameznika ne glede na spol, socialni in kulturni izvor, veroizpoved, narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo.

Pomen šole za razvoj posameznika je v posredovanju znanja, potrebnega za vključevanje posameznikov v družbeno življenje. Žal pa je šola tudi institucija, ki skrbi za ohranjanje družbenega reda (Peček, 1988).

V posameznih zgodovinskih obdobjih so šolski sistemi otrokom nižjih slojev velikokrat onemogočali vzpon po socialni lestvici, npr. prva osnovnošolska zakonodaja v Sloveniji je osnov-

ne šole razdelila na tiste, namenjene višjim slojem, in tiste, namenjeni nižjim slojem. »Znanje za vse«, eno izmed temeljnih načel Združenih narodov v devetdesetih letih prejšnjega stoletja (Kranjc, 2007: 3), žal tudi danes ni uresničeno. Eden izmed ključnih pogojev za doseganje univerzitetne izobrazbe je v sodobni družbi učna uspešnost posameznika, ki se povezuje z njegovimi individualnimi značilnostmi in različnimi dejavniki okolja, v katerem se posameznik razvija (Zupančič in Kavčič, 2008: 51). Družina, ki s svojimi značilnostmi in dinamiko odnosov bistveno vpliva na razvoj in vedenje otroka in mladostnika, je eden izmed pomembnejših dejavnikov okolja pri šolski socializaciji posameznika (Puklek Levpušček, 2003).

Družina bistveno vpliva na razvoj in vedenje otroka in mladostnika.

Številne raziskave (Machin, 2006; Martin, Mullis, Gregory, Hoyle in Shen, 2000; Mullis, Martin, Gonzales in Chrostowski, 2004; OECD, 1998; OECD, 2005; v Marjanovič Umek, Sočan in Bajc, 2006a; Makarovič, 1984; Toličič in Zorman, 1977; Gnamuš, 1974; Bergant, Bonač, Glonar, Kmet, 1957) so pokazale, da se družinske značilnosti, npr. socialno-ekonomsko stanje družine, formalna in neformalna izobrazba staršev,

medosebni odnosi, poleg notranjih, fizioloških in psiholoških dejavnikov mladostnika, kot jih imenuje Marentič Požarnikova (1980), neposredno in posredno povezujejo z njegovo učno uspešnostjo.

V informacijski družbi življenjske dobe ne delimo več na šolanje (prvo obdobje), zaposlitev (drugo obdobje) in mirovanje (tretje obdobje) (Kranjc, 2009a: 4). Danes je vzporedno delovanje dveh sistemov, formalnega in neformalnega izobraževanja, ki se nenehoma dopolnjujeta in podpirata, nuja in vseživljenjski proces

vsakega posameznika, saj lahko s svojim ravnanjem in zgledom ter v interakciji z drugimi motivira in spodbuja tudi ožje družinske člane. Nova paradigma teorije permanentnega izobraževanja govori o motivaciji kot temeljnem pogoju

za uspešno izobraževanje, saj sposobnosti posameznika, ki jih ne smemo prezreti, znotraj Gaussove krivulje kot predpostavko in pogoj najdemo pri 95 odstotkih otrok (prav tam: 13). V nadaljevanju nas bo zanimala povezava med formalno in neformalno izobrazbo staršev in učno uspešnostjo mladostnika. Unesco definira formalno izobraževanje kot »hierarhično strukturiran, kronološko stopenjsko normiran izobraževalni sistem, ki poteka vse od primarnih do terciarnih institucij« (Cepin, 2004: 8). Postavlja se vprašanje, kako definirati neformalno izobraževanje. Philip Coombs, ki je leta

1968 uvedel pojem neformalnega izobraževanja, pravi, da je to vsaka organizirana izobraževalna dejavnost zunaj formalnega sistema izobraževanja, ki je namenjena izbranim učencem in zadovoljuje neke učne smotre. V današnjem času zasledimo veliko različnih definicij. Zoran Jelenc (1991: 54) pojmuje neformalno izobraževanje kot priložnostno izobraževanje, ki poteka vse življenje in pri katerem vsak oblikuje stališča, pridobiva vrednote, spretnosti in znanje iz vsakodnevnih izkušenj, izobraževalnih vplivov in virov v svojem okolju, v družini, soseski, pri delu in igri, pri nakupovanju, v knjižnici in iz javnih občil. V literaturi zasledimo tudi definicijo neformalnega izobraževanja kot strukturiranega izobraževanja, ki ni namenjeno pridobivanju formalnega izkaza, temveč zadovoljuje druge, posredne potrebe in interese. Programe neformalnega izobraževanja označujejo nekateri tudi kot izobraževanje, ki ne predpisuje uradnega vpisa ali registracije učencev (prav tam: 46–57).

Pozoren pregled značilnosti obeh izobraževanj nam pove, da je njuna povezava in medsebojno dopolnjevanje v današnjem času ključnega pomena, saj le skupaj tvorita proces vseživljenjskega izobraževanja vsakega posameznika.

Potrebe po vedno novih znanjih, sposobnostih in lastnostih terjajo od posameznika nenehno učenje, prilagajanje novim situacijam in medsebojnimi odnosom. Seveda se vsega tega ne da pridobiti samo v času šolanja, zato današnja družba zahteva individualno, posameznikovim potrebam prilagojeno pot pridobivanja znanja. Tu naletimo še na eno paradigmo teorije permanentnega izobraževanja: individualnost (Kranjc, 2007: 16), ki zahteva izjemno motivacijo in nenehen osebnostni razvoj. Paradigmi pridobivanja znanja se pridruži še paradigma razvoja čustvene inteligence (prav tam: 22).

V nenehno spreminjajoči se družbi bo le redkokateri posameznik lahko opravljal en poklic vse življenje. Realnost je taka, da bomo morali na različnih področjih pokazati različna znanja, saj bomo le tako dokazali svojo

Motivacija je temeljni pogoj za uspešno izobraževanje.

kompetentnost za delo in s tem večjo zaposljivost. To vodi k novim ciljem vzgoje in izobraževanja (prav tam: 25). Pa je tako izobraževanje dostopno vsem in vsakomur? Je znanje res povsod prosto dostopno?

V prvem delu članka prikazujemo izsledke številnih raziskav o splošni dostopnosti izobraževanja skozi čas, v drugem delu pa primerjamo dve skupini mladostnikov (skupino gimnazijcev in skupino dijakov srednje strokovne šole, ki so v šolskem letu 2008/09 končali srednješolsko izobraževanje). Zanimalo nas je, kakšen vpliv ima stopnja formalne in neformalne izobrazbe staršev oz. skrbnikov¹ bivših dijakov na njihov učni uspeh.

DRUŽBENA NEENAKOST V PROCESU IZOBRAŽEVANJA

Za razvoj in obstoj družbe so odgovorne vse njene institucije. Šola je že od vsega začetka imela pomembno vlogo pri določanju posameznikovih možnosti v življenju. Že v sužnjelastništvu so stare civilizacije dajale pravico do šolanja samo dečkom (v stari Grčiji, kasneje tudi v starem Rimu ponekod tudi deklicam) iz premožnejših družin. V srednjem veku sta bila organizacija in vodenje izobraževanja prepuščena duhovščini, ki si je prizadevala za popolno ohranitev obstoječega družbenega reda. Nadarjeni otroci iz najnižjih socialnih slojev so se lahko le prek duhovniškega poklica povzpeli po družbeni lestvici. Dostopnost šolanja vsem ne glede na družbeni stan ni bila omogočena niti v času humanizma in renesanse niti kasneje v času reformizma. Šele v 14. stol. se s Komenkim pojavi ideja o množičnem osnovnem izobraževanju za vse družbene sloje, ki se v celoti uresniči v 19. stoletju. Napredovanje sposobnejših posameznikov iz revnejših družin je bilo še vedno možno le v nekaterih poklicih. Ne glede na dokončno oblikovanje tristopenjske strukture izobraževanja v 19. stol. (elementarna, sekundarna in terciarna stopnja), množično dostopnost šolanja v 20. stol. in v današnjem

času vzpostavitev vseh oblik formalnega in neformalnega izobraževanja v vseh življenjskih obdobjih šola kot institucija še vedno v veliki meri ohranja družbeno razslojenost.

Prve ideje o množičnem elementarnem izobraževanju v Sloveniji zasledimo v reformaciji. Žal so se razmere v 17. stol. povrnilo v stanje, kakršno je bilo v srednjem veku. V sedemdesetih letih 18. stol. pa sta se vzpostavila dva koncepta o bodoči osnovni šoli, Kumerdejev, ki je šolo videl kot sredstvo za kulturni in gospodarski napredek slovenskega delovnega človeka in kot orožje proti zaostalosti, ter Taufferjev, ki je opisal osnovno šolo kot vzgojni zavod, namenjen preprečevanju idejnega napredka, varovalu zaostalosti ter vzgoji cerkvi in gosposki vdanih podložnikov. Splošna šolska naredba (1774) se je veliko bolj približala Taufferjevemu konceptu, saj je uvedla tri vrste osnovnih šol (trivialke, glavne šole in normalke), diferencirala vsebino pouka in možnost nadaljevanja šolanja glede na stan. Sekundarno šolanje je bilo le izjemoma dostopno izrazito nadarjenim meščanom in kmečkim otrokom. Zunanja diferenciacija je bila do četrtega razreda osnovne šole odpravljena šele s tretjim osnovnošolskim zakonom leta 1869. Kljub postopnemu uvažanju množične dostopnosti šolanja, različnih načinov izobraževanja v različnih življenjskih obdobjih tudi danes vsi otroci v Sloveniji nimajo enakih možnosti za nadaljnje šolanje in socialno napredovanje.

Slavko Gaber v članku *Edukacija, socialna promocija in »dedovanje izobrazbe«* (2006) omenja statistično raziskavo, ki jo je na podlagi popisa leta 2002 opravil Statistični urad Republike Slovenije, in ugotavlja, da institucije terciarnega izobraževanja na podlagi visoke stopnje vključenosti prav tako sodelujejo v reprodukciji družbene neenakosti. Raziskava dokazuje, da je delež tistih, ki se vpisujejo v višje in visoke šole ter na fakultete, povezan z očetovo izobrazbo. Zelo zanimiva je ugotovitev socialne povezanosti znotraj iste ravni, a različnega prestiža, v strukturi visokega šolstva. Rastoči delež v

Kot smo omenili že v prejšnjem poglavju, paradigmo »sposobnosti« v informacijski družbi nadomesti nova, razvoju prilagojena paradigma: motivacija (Kranjc, 2007: 13). Žal je ta motivacija najbolj šibka pri najmanj izobraženih ljudeh (prav tam: 16) in s tem posledično pri njihovih otrocih. To opazimo tudi pri potrebah posameznika po neformalnem učenju (Berčnik, 2006: 52). Če vemo, da je razmerje med neformalnim in formalnim izobraževanjem 80 : 20 (Kermavnar, 2009: 67), smo lahko upravičeno zaskrbljeni.

povezavi z izobrazbo staršev diplomantov in diplomantk znotraj (»prestiznega«) študija prava v primerjavi s tistimi, ki so diplomirali na (»manj prestižnih«) učiteljskih in tehničnih študijih, in izobrazbo njihovih staršev pada (prav tam: 52).

Sodobni izobraževalni sistem, ki naj bi izvajal diferenciacijo na podlagi posameznikovih sposobnosti, ni naravno okolje otrok iz depri-privilegiranih družbenih slojev, zato so njihove možnosti vzpona po družbeni lestvici s pomočjo izobrazbe neprimerno manjše kot pri njihovih vrstnikih iz višjih družbenih slojev (Rotar, 1984).

VPLIV ZUNANJIH DEJAVNIKOV NA UČNO USPEŠNOST

Ocenjevanje znanja je del pedagoškega procesa. Marentič Požarnikova (1980) ga opredeljuje kot vrednotenje učenčevih dosežkov ali značilnosti po določenih kriterijih in v skladu z njimi določanje številčne vrednosti. Učno uspešnost v šoli najpogosteje merimo z opisnimi in številčnimi ocenami ter s splošnim učnim uspehom.

Kako družbeni izvor vpliva na učno uspešnost, je že pred drugo svetovno vojno zanimalo starostno slovenske pedagogike, Frana Žgeča. O tem obširno piše Milica Bergant (1970: 9–11)

v knjigi Teme iz pedagoške sociologije. Žgeč je prek učiteljske organizacije Pedagoška centrala v Mariboru organiziral obširno zbiranje materiala o socialno-kulturnih razmerah, v katerih so v dvajsetih letih prejšnjega stoletja odraščali in se razvijali slovenski otroci, ter o tej temi objavil nekaj obsežnih, toda lokalno omejenih razprav, kot npr. Vpliv socialnih razmer na otroka na Prevaljah. Kasneje je njegovo raziskovalno delo obnovila napredna učiteljska organizacija Učiteljski pokret.

Leta 1939 je Vlado Schmidt izvedel raziskavo o tem, kako družbeni izvor vpliva na učni uspeh mladostnikov. Kot merilo za družbeni izvor je vzel poklic mladostnikovega očeta. Primerjal je dve skupini dijakov, gimnazijce in učence meščanskih šol (podatke so mu posredovali ravnatelji omenjenih šol). Z dijaki je izvedel 545 inteligentnostnih preizkušenj (»inteligentnostni test«, ki ga je sestavil po že znanih, v tujini preizkušenih vzorcih; podoben test so uporabljali na Osrednjem psihotehničnem institutu v Pragi). Otroci nekvalificiranih delavcev, kmečki otroci in otroci obrtnikov so praviloma dosegali nižje rezultate na testu inteligentnosti kot otroci bolj izobraženih in s tem tudi na socialni lestvici bolje situiranih staršev. Zanimivo pa je, da je bil vpliv družbenega izvora na učni uspeh mladostnika v tej raziskavi zanemarljiv. Avtor si je to razlagal z večjo marljivostjo in vztrajnostjo otrok manj izobraženih staršev.

Marentič Požarnikova v prispevku, kjer podrobneje analizira osebnostne dejavnike v učnem uspehu, že leta 1964 (100) omenja, da na učni uspeh učenca v šoli vplivajo mnogi »činitelji s strani šole (materialna opremljenost, kadrovska zasedba), s strani učitelja (izobrazba, interesi, karakterne poteze) in prav tako s strani učenca samega in njegovega ožjega in širšega okolja (zdravstvene, socialne prilike, domače vzdušje in vzgoja, sposobnosti in interesi)«.

V knjigi Okolje in razvoj slovenskega otroka (1957) so predstavljeni izsledki ankete o ži-

vljenjskih razmerah slovenskih osnovnošolskih otrok, izvedene leta 1957 kot skupna akcija Sekretariata Sveta za šolstvo LRS, Zavoda za proučevanje šolstva in Zavoda LRS za statistiko. Ti so pokazali, da je formalna izobrazba staršev eden izmed dejavnikov, ki bistveno vplivajo na šolski uspeh učencev. Anketiranih je bilo 9,5 odstotka vseh slovenskih otrok, ki so ob izvajanju ankete obiskovali prve štiri razrede osnovne šole. Rezultate ankete, ki je merila vpliv socialno-ekonomskih razmer (stanovanjske razmere, prehrana, počitnice, športno znanje učencev, poklic in izobrazba staršev, domače delo, negativni družinski vplivi, nepopolna družina ...) na razvoj slovenskega otroka, so predstavili Bergant, Bonač, Glonar in Kmet. Glonar (prav tam: 81) v svoji razpravi prikazuje podatke o povprečnem učnem uspehu otrok glede na poklic in izobrazbo staršev. V prvem polletju šolskega leta 1956/1957 je bil učni uspeh otrok staršev z višjo ali visoko izobrazbo dosti višji (povprečje 4,5) od otrok staršev brez izobrazbe (povprečje 2,5).

Vpliv socialno-ekonomskega stanja učenčeve družine na šolski uspeh pri nas sta proučevala tudi Toličič in Zorman leta 1977. Prav ta vpliv sta poleg šolskega okolja uvrstila med pomembne zunanje dejavnike učenčeve uspešnosti. Zorman omenja raziskavo, ki jo je Dave izvedel leta 1963 (prav tam: 43). Primerjava uspeha otrok glede na njihovo družinsko okolje je pokazala, da so družinske razmere najvišje korelirale z uspehom učencev v tistih testih, ki so vključevali poznavanje besed in bralne zmožnosti, manj pa pri računanju in drugih spretnostih, ki jih otrok osvaja v šoli. Rezultati njune raziskave v Sloveniji (vanjo je bilo zajetih 1.232 učencev 4. in 8. razredov podeželskih in mestnih osnovnih šol) so pokazali, da so bili učenci staršev z višjo izobrazbo in poklicno kvalifikacijo uspešnejši kot učenci staršev z nižjo izobrazbo in poklicno kvalifikacijo, in sicer pri matematiki, slovenščini, tujem jeziku, dekleta tudi pri biologiji. Sposobnejši učenci staršev z nižjo izobrazbo in kvalifikacijo so se

v primerjavi z učenci staršev z višjo izobrazbo tudi veliko manj pogosto odločali za nadaljevanje šolanja na gimnazijah in tehniških šolah. Avtorja v zaključku poudarjata, da je treba načrtno odkrivati sposobnejše učence iz delavskih in kmečkih družin ter jim zagotoviti primerne materialne možnosti za uspešno delo v šoli (celodnevna šola!) in omogočiti nadaljevanje šolanja na gimnazijah in drugih srednjih šolah (prav tam: 52–54).

Vlogo okolja v otrokovem govornem razvoju je leta 1974 analizirala Olga Gnamuš (vzorec 605 učencev 5. razreda iz mestnega, industrijskega in podeželskega okolja). Njena raziskava potrjuje velik okoljski vpliv na razvoj otrokovih govornih sposobnosti in na način njegovega izražanja (obseg besednega zaklada), kar vpliva tudi na njegovo uspešnost v procesu formalnega izobraževanja. To lahko razberemo iz bistveno višje koleracije med uspešnostjo učencev in izobrazbo staršev kot med učenčevimi sposobnostmi in učnim uspehom (prav tam: 47).

Makarovič (1984) se v knjigi Sociološka in družbena neenakost, šolanje in talenti najprej sprašuje, kakšen je pravzaprav smisel človeškega početja in posebej znanstvenega raziskovanja. Odgovor išče v človeški svobodi kot možnosti večanja količine dobrin in manjšanja količine protidobrin. Inteligentnost jemlje kot dobrino, njeno realizacijo pa kot uporabo že obstoječe sposobnosti, ki jo še dodatno omejuje na tisto realizacijo inteligentnosti, izvedeno po pridobivanju šolske izobrazbe. Zgodovinsko gledano vse družbene ureditve dopuščajo oz. ohranjajo in poglobljajo družbeno neenakost. Avtor vidi ključen problem družbene neenakosti v obstoju in prisvajanju presežnega produkta. Izvor profita je

Na uspeh osnovnega izobraževanja učenca močno vpliva socialno-ekonomsko stanje njegove družine.

Izobrazba staršev prav tako pomembno vpliva na učenčev izbor srednje šole.

poleg vlaganja v fizični kapital tudi vlaganje v izobraževanje. Vertikalno mobilnost vidi kot mehanizem, ki omogoča, da se dana struktura neenakosti ohranja iz generacije v generacijo. Raziskava, izvedena med letoma 1973 in 1981, analizira in sistematično spremlja štiri po inteligentnosti izenačene skupine mladostnikov od osnovne šole dalje. Analiza realizacije inteligentnosti pokaže, da je stopnja odvisnosti od socialnega izvora tem višja, čim nižja je stopnja inteligentnosti (prav tam: 201–202).

Ekološka teorija iz leta 1979 (Bronfenbrenner v Marjanovič Umek, Sočan, Bajec 2006b: 26) je najpogostejša opora današnjim raziskovalcem, ki sistematično proučujejo dejavnike učne uspešnosti oz. neuspešnosti. Posameznikov razvoj pojasnjujejo s pomočjo celovitega sistema odnosov na več okoljskih ravneh, kot so raven staršev, sorojencev, prijateljev, raven institucije in raven širšega sociokulturnega konteksta. Dejavnike učne uspešnosti in kakovost znanja nekateri znanstveniki povezujejo s kognitivnimi modeli učne uspešnosti, ki se navezujejo na posameznikovo intelektualno sposobnost, govorno kompetentnost in motiviranost (Biggs v Marjanovič Umek, Sočan, Bajec 2006b: 26).

Zelo podrobno je vpliv psiholoških (osebne značilnosti, intelektualne sposobnosti in govorne kompetentnosti) in nekaterih družinskih dejavnikov (izobrazba staršev, razmere v družinskem okolju, vzgojni slog) na učno uspešnost otrok oz. mladostnikov predstavljen v okviru raziskave, ki so jo od leta 2004 do leta 2006 izvajali na Katedri za razvojno psihologijo (Marjanovič Umek, Bajec in Lešnik, 2006;

Marjanovič Umek, Sočan in Bajec, 2006a; Marjanovič Umek, Sočan in Bajec, 2006b; Marjanovič Umek, Sočan in Bajec, 2007). V raziskavi so kombinirali prečni in vzdolžni pristop k zbiranju podatkov. Učno uspešnost učencev so ugotavljali v tretjem, osmem in devetem razredu OŠ. V vzorec je bilo vključenih 362 tretješolcev in 427 osmošolcev oz. devetošolcev v naslednjem šolskem letu iz 13 osnovnih šol iz različnih geografskih okolij Slovenije. Omenjeni raziskovalci učno uspešnost otrok pojasnjujejo s psihološkimi značilnostmi otrok, družinskimi dejavniki in vplivi širšega okolja (tako tudi Martin, Mullis, Gregory, Hoyle in Shen, 2000; Mullis, Martin, Gonzales in Chrostowski, 2004 v Marjanovič Umek, Sočan in Bajec, 2007: 28). Posebej poudarjajo izobrazbo otrokovih/mladostnikovih staršev kot družinsko spremenljivko, ki ima posredni učinek prek boljših materialnih pogojev za izobraževanje (med drugim tudi omogočanje neformalnega izobraževanja) ali neposredni učinek (56 do 57 odstotkov), ter starševski vpliv na delo v šoli in pomoč pri šolskem delu. Nekateri avtorji (Johnson, McGue in Iacono 2006 v prav tam: 30) so kazalce kakovosti družinskega okolja, ki so v interakciji z učenčevimi intelektualnimi sposobnostmi, še razširili, saj so poleg izobrazbe in zaposlenosti staršev, etničnosti, velikosti družine in starševskega sloga vključili še selitve, prisotnost stresnih dogodkov ter alkohola in drog v družini. Rezultati te raziskave so pokazali, da so učenci z velikimi intelektualnimi sposobnostmi v primerjavi z učenci z majhnimi intelektualnimi sposobnostmi kljub manj spodbudnemu družinskemu okolju učno uspešni.

Slovenska raziskava o medsebojni odvisnosti socialnih kontekstov, izvedena leta 2001 na podlagi anketiranja mladostnikov, je pri pojasnjevanju različnih mladostnikovih učnih rezultatov potrdila hipotezo o percipiranem kongruentnem delovanju treh mladostnikovih mikrosistemov (starši, vrstniki in učitelji). Šolsko uspešnost je obravnavala ne le z vidikov produkta učenja, temveč tudi z vidika doseženih motivacijskih, afektivnih in socialnih učnih ciljev. Upoštevanje družinskih značilnosti, kot so njeno socialno-ekonomsko stanje, starševski stil vedenja, vključevanje staršev v šolske aktivnosti ter družinska struktura, je nujno pri iskanju spodbudnih oz. zaviralnih dejavnikov mladostnikove uspešnosti (Puklek Levpušček, 2003).

Del razlik v učni uspešnosti učencev avtorji genetsko-vedenjskih raziskav (npr. Bartles, Rietveld, Van Baal in Boomsma, 2002; Thomson, Detterman in Plomin, 1991 v Marjanovič Umek, Sočan in Bajc, 2007: 28) pripisujejo učinku genetskih dejavnikov.

Razlike med rezultati raziskav avtorji pripisujejo tudi povezavi z razvojnimi obdobji oz. s starostjo otrok/mladostnikov, ki so bili vključeni v raziskave. V določenem obdobju so negativni učinki manj spodbudnega okolja namreč bolj očitni, v drugem pa manj, dejstva pa kažejo, da se skozi celotno obdobje izobraževanja slej ko prej izkažejo (prav tam: 30).

Raziskavo (imenovala se je Neuspeh v srednji šoli), ki v slovenskem prostoru vpliva izobrazbe staršev na učno uspešnost ne potrjuje, je leta 2002 izvedel Zavod RS za šolstvo (Kranjc, 2002). Anketiranih je bilo 1.500 dijakov desetih poklicnih in strokovnih šol ter šestih gimnazij. S to študijo niso potrdili pomembnosti razlik med pozitivnimi in nezadostnimi dijaki glede vplivanja dejavnikov ob koncu pouka na šolski neuspeh, kot so izobrazba staršev, oddaljenost doma od šole, vztrajanje v programu, v kategoriji se je dijak vpisal, pogovor s starši, učenje s pohvalo in spodbudo, prelaganje obveznosti na kasnejši čas, »živčnost« ob preverjanju znanja. Raziskava nadalje ugotavlja, da je izbor srednje šole pomembno povezan z uspehom dijaka v osnovni šoli (prav tam: 66). Če izhajamo iz tega, da je za uspeh učencev v osnovni šoli ključno spodbudno družinsko okolje, lahko predvidevamo, da ima izobrazba staršev vsaj pri izboru srednje šole lahko posredni vpliv.

Do splošne ugotovitve v zvezi z izobrazbo staršev in učnim uspehom njihovih otrok, po kateri višja izobrazba staršev pomeni večjo verjetnost za boljši učni uspeh njihovih otrok, so prišli tudi Mojca Peček, Ivan Čuk in Irena Lesar (2006), ko so proučevali učni uspeh in vpis osnovnošolcev na srednje šole glede na izobrazbo staršev. Na podlagi podatkov, pridobljenih iz dostopnih baz podatkov na področju vzgoje in izobraževanja, in podatkov Zavoda za zaposlovanje RS za

363.430 učencev, kar znaša 91 odstotkov celotne populacije učencev, ki so v obdobju od leta 1984 do leta 1997 končali osmi razred, so ugotovili, da osnovna šola primanjkljajev, ki jih imajo otroci zaradi izobrazbe svojih staršev, večinoma ne kompenzira (prav tam: 27).

Tudi rezultati mednarodnih raziskav znanja, kot sta TIMSS in PISA, potrjujejo, da se dosežki učencev izboljšujejo z ravno izobrazbo staršev (Beaton idr., 1996; Mullis idr., 2000; Mullis idr., 2004 v Marjanovič Umek, Bajc in Lešnik, 2006: 11).

Na uspeh formalnega izobraževanja učenca vpliva tudi njegovo okolje.

METODOLOŠKI OKVIR RAZISKAVE

V raziskavi nas je zanimalo, kako formalna oz. neformalna izobrazba staršev vpliva na mladostnikovo izbiro srednje šole, njegovo učno uspešnost, odločitve o nadaljnjem izobraževanju ter izboru nadaljnjega izobraževanja. V priložnostni vzorec je bilo vključenih 60 bivših dijakov različnih slovenskih gimnazij (Gimnazija Koper, gimnazijski oddelki Srednje ekonomske-poslovne šole Koper, gimnazijski oddelki Srednje tehniške šole Koper, gimnazijski oddelki Ekonomsko-storitvenega izobraževalnega centra Kranj, Škofijska klasična gimnazija iz Ljubljane) in 55 bivših dijakov Srednje zdravstvene šole Izola, ki so v šolskem letu 2007/08 končali srednješolsko izobraževanje. Podatke smo zbrali v šolskem letu 2008/09.

Pred začetkom raziskave smo si postavili naslednje hipoteze:

H1: Formalna izobrazba staršev vpliva na mladostnikovo izbiro srednje šole.

H2: Neformalno izobraževanje staršev vpliva na mladostnikovo izbiro srednje šole.

H3: Formalna izobrazba staršev vpliva na učno uspešnost mladostnikov v gimnaziji oz. srednji strokovni šoli.

H4: Neformalno izobraževanje staršev vpliva na učno uspešnost mladostnikov v gimnaziji oz. srednji strokovni šoli.

H5: Formalna izobrazba staršev vpliva na mladostnikovo nadaljevanje študija.

H6: Neformalno izobraževanje staršev vpliva na mladostnikovo nadaljevanje študija.

Podatki so zbrani s kvantitativno tehniko – anonimnim anketnim vprašalnikom, ki ga večinoma sestavljajo vprašanja zaprtega tipa (razen dveh, in sicer, ali imajo doma naročen časopis oz. revijo in katerega oz. katero), in lestvico stališč. Prek osebnega stika šolske svetovalne službe Srednje zdravstvene šole Izola je bilo razdeljenih 70 vprašalnikov (50 bivšim dijakom Srednje zdravstvene šole, 20 bivšim dijakom gimnazijskih programov iz Kopra). Veliko več vprašalnikov je bilo posla-

nih po elektronski pošti, in sicer 20 bivšim dijakom Srednje zdravstvene šole Izola in 80 bivšim dijakom slovenskih gimnazij. Izpolnjene vprašalnike je vrnilo 45 mladostnikov (5 bivših dijakov srednje strokovne šole, 40 bivših gimnazijcev).

IZBIRA SREDNJE ŠOLE

Na podlagi vzorca smo ugotovili, da formalna izobrazba staršev bistveno vpliva na mladostnikovo izbiro srednje šole. Gimnazijci so praviloma otroci visoko izobraženih staršev. Razmerja pri izobrazbi matere kažejo, da se le manjši delež otrok mater z visoko in višjo izobrazbo vpisuje na srednjo strokovno šolo (16,36 odstotka vseh anketiranih bivših dijakov srednje strokovne šole), medtem ko je tako izobraženih mater bivših gimnazijcev bistveno več (61,66 odstotka).

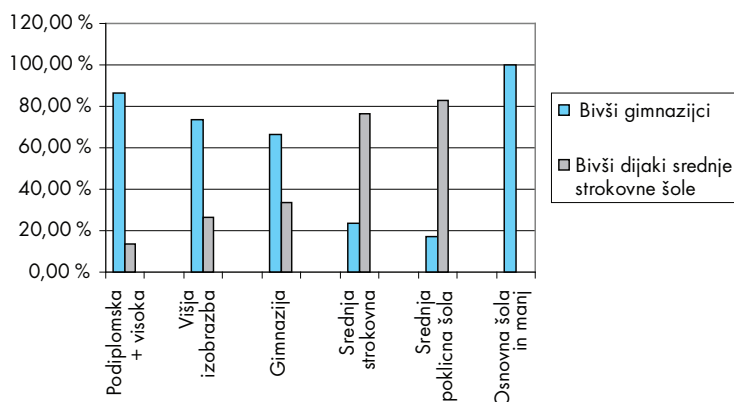
Enak delež bivših srednješolcev srednje strokovne šole (16,36 odstotka) ima očeta s končano višjo in visoko šolo, medtem ko je delež anketiranih srednješolcev, ki so se šolali v gimnazijskih programih in imajo očeta z višjo, visoko ali podiplomsko izobrazbo, v primerjavi z njihovimi materami z enako izobrazbo še večji (66,66 odstotka).

Zanimivo je razmerje med materami, ki imajo končano gimnazijo, in tistimi s srednjo strokovno šolo. Kar 60 odstotkov vseh mater s končano gimnazijo je šolalo otroke v gimnazijskih programih, le malce večji delež mater s končano srednjo strokovno šolo (68,4 odstotka) ima otroke s končano srednjo strokovno šolo.

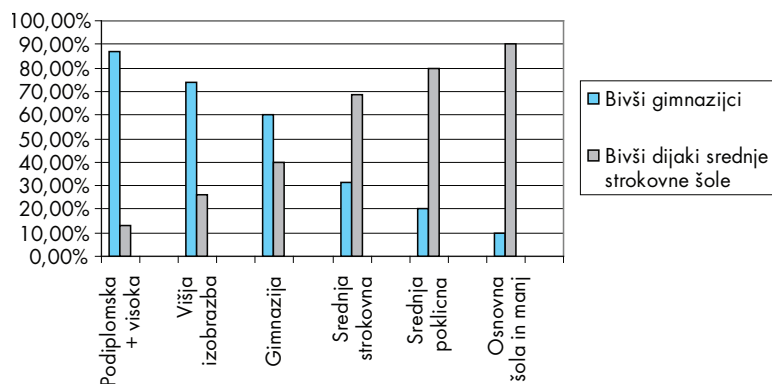
Bivši dijaki prej omenjene šole so otroci velike večine vseh mater s končano srednjo poklicno (80 odstotkov) oz. osnovno šolo (90 odstotkov). Zelo velik delež očetov s končano srednjo strokovno (76,7 odstotka) oz. srednjo poklicno šolo (82,6 odstotka) je šolal svoje mladostnike v šoli iste stopnje.

Neformalno izobrazbo staršev smo merili na različne načine. Zanimala nas je pogostost uporabe računalnika, branja knjig, časopisov in revij, obiskovanja kulturnih prireditev, izobraževanja na

Preglednica 1: Formalna izobrazba matere in končana srednja šola

Preglednica 2: Formalna izobrazba očeta in končana srednja šola

različnih seminarjih, delavnicah, tečajih ipd. ter družinske razmere, ki kažejo na željo po dodatnem izobraževanju (npr. število knjig doma, naročnina na dnevni časopis ali strokovne revije). S pomočjo χ^2 preizkusa smo vsako izmed naštetih spremenljivk primerjali z odvisnimi spremenljivkami. Večino spremenljivk, ki kažejo na neformalno izobrazbo matere in očeta (uporaba računalnika, branje knjig, časopisov in revij, obiskovanje kulturnih prireditev), smo združili tudi v eno samo spremenljivko (neformalna izobrazba staršev) in jo primerjali z vsemi odvisnimi spremenljivkami. Vrednosti nove spremenljivke smo razdelili na tri približno enake dele – kategorije. Najvišja kategorija označuje »visoko« neformalno izobrazbo obeh staršev (zelo pogosta uporaba računalnika, pogosto branje knjig, časopisov in revij ter obiskovanje kulturnih prireditev), »srednja« neformalna izobrazba obeh staršev in hkrati srednja kategorija kaže na manj pogosto uporabo zgoraj naštetih kazalnikov, medtem ko tretja kategorija, ki označuje »nizko« neformalno izobrazbo staršev, kaže na zelo redko uporabo omenjenih kazalnikov.

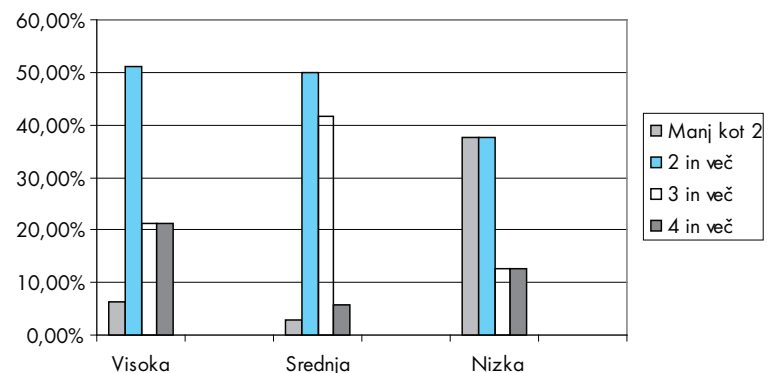
Primerjava posameznih spremenljivk je v nekaterih primerih pokazala statistično pomembnost, medtem ko χ^2 preizkus, ki je meril povezovalno pogostost branja časopisov oz. revij očeta in matere ter izbire srednje šole mladostnika, ni bil statistično pomemben. Vrednost χ^2 preizkusa se je za statistično pomembno pokazala v povezavi z uporabo računalnika, branjem knjig, obiskovanjem kulturnih prireditev, izobraževanjem na različnih seminarjih, številom knjig v priročni knjižnici ter izbiro srednje šole mladostnika na drugi strani. Več kot 50 odstotkov mater gimnazijcev zelo pogosto uporablja računalnik. Zanimivo je, da se očetje v rabi računalnika bistveno ne razlikujejo. Razlike bi se verjetno pokazale, če bi v anketnem vprašalniku opredelili, katere spletne strani obiskujejo. Velika večina staršev bivših gimnazijcev zelo pogosto bere knjige (eno in več na mesec), medtem ko več kot 50 odstotkov staršev mladostnikov s končano srednjo strokovno šolo knjig ne bere nikoli. Na splošno

se pogosteje neformalno izobražujejo matere mladostnikov (razmerje v pogostem izobraževanju na različnih seminarjih, delavnicah, tečajih je 60 odstotkov proti 40 odstotkov, 75 odstotkov proti 25 odstotkov znaša razmerje med zelo pogostim obiskovanjem kulturnih prireditev, pri očetih je razmerje v obeh primerih 100 odstotkov – 0 odstotkov, vsakokrat je višji odstotek v korist staršev mladostnikov s končano gimnazijo). Žalostno dejstvo je, da kar 75 odstotkov družin, kjer živijo bivši dijaki srednje strokovne šole, nima knjig. Pri izbiri srednje šole se visoka in srednja neformalna izobrazba staršev izkažeta kot odločujoč dejavnik le v majhnem deležu (razmerje 52 odstotkov proti 48 odstotkov v korist staršev bivših gimnazijcev).

UČNA USPEŠNOST MLADOSTNIKOV V SREDNJI ŠOLI

Primerjava povprečja splošnega uspeha mladostnikov v srednji šoli in izobrazbe staršev kaže veliko povezanost med tema dvema spremenljivkama. Več kot 30 odstotkov odličnjakov ima starše z visoko in podiplomsko izobrazbo, povprečno zadosten uspeh pa so dosegli mladostniki, ki so v 70 odstotkih otroci staršev s končano srednjo poklicno ali osnovno šolo. Tudi srednja šola žal ohranja razlike med mladostniki, ki izhajajo iz izobrazbe njihovih staršev.

Preglednica 3: Neformalna izobrazba staršev in povprečni učni uspeh mladostnikov

Neformalna izobrazba staršev se je v tej raziskavi izkazala kot pomemben zunanji dejavnik, ki vpliva na učno uspešnost mladostnikov. Nizka raven neformalne izobrazbe staršev, ki je v tej združeni spremenljivki označevala izrazito redko uporabo računalnika, izrazito redko branje časopisov, revij in knjig ter izrazito redko obiskovanje kulturnih prireditev obeh staršev, kaže na manjšo učno uspešnost njihovih mladostnikov. Več kot 70 odstotkov staršev z nizko neformalno izobrazbo ima otroke, ki so v šoli dosegli slabši učni uspeh. Neformalna izobrazba staršev, ki se giblje okrog povprečja, je prav tako v tesni povezavi s povprečnim učnim uspehom mladostnikov (91 odstotkov staršev s srednjo ravno neformalne izobrazbe ima otroke, ki so dosegli povprečen učni uspeh). Učno bolj uspešni mladostniki imajo praviloma starše z visoko ravno neformalne izobrazbe (42,6 odstotka).

NADALJEVANJE ŠTUDIJA MLADOSTNIKOV

Izobrazba staršev vpliva na učni uspeh otrok, posledično pa na njihovo izbiro srednje šole in kasneje nadaljevanja študija. Rezultati te raziskave kažejo, da so anketirani mladostniki, ki so se odločili za nadaljevanje študija na univerzitetni ravni, praviloma otroci izobraženih staršev (več kot 85 odstotkov obeh staršev). Anketirani mladostniki, ki v tem šolskem letu

ne nadaljujejo izobraževanja, imajo starše s srednjo poklicno izobrazbo (povprečno 36 odstotkov oba starša) ali osnovno šolo (povprečno 31 odstotkov oba starša).

Izbira študija je v tesni povezavi s končano srednjo šolo mladostnika. Bivši gimnazijci večinoma študirajo v univerzitetnih programih (71,7 odstotka), mladostniki, ki so končali srednje strokovno izobraževanje, pa v višješolskih oz. visokih strokovnih programih (68,1 odstotka). Kar 32,7 odstotka jih ne študira, medtem ko je delež nekdanjih gimnazijcev, ki se niso odločili za nadaljevanje študija, le 6,7-odstoten.

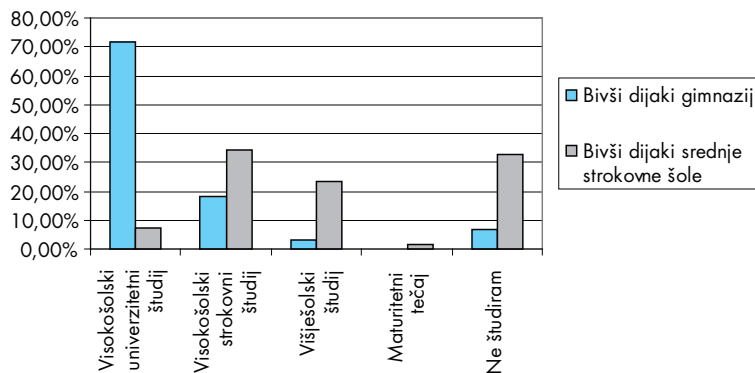
Žal je v šolskem letu 2008/09 še veliko univerzitetnih programov, ki jih izvajajo visokošolske ustanove, kot vpisni pogoj zahtevalo opravljeno splošno maturo. Šolsko leto 2009/10 prinaša na tem področju temeljite spremembe. Skoraj vsi univerzitetni programi so kot vpisni pogoj poleg opravljene splošne mature upoštevali tudi poklicno maturo z dodanim petim predmetom. Tu lahko zaznamo interes današnje družbe, da zagotovi dostop do visoke univerzitetne izobrazbe vsem srednješolcem.

Primerjava posameznih spremenljivk je v preizkusu, ki je meril povezavo neformalne izobrazbe staršev in izbiro nadaljevanja študija, pokazala zelo podobno statistično pomembnost kot pri vplivu neformalne izobrazbe staršev na izbiro srednje šole mladostnikov. Več kot 80 odstotkov študentov visokega univerzitetnega študija ima matere, ki se redno izobražujejo na različnih seminarjih, delavnicah, tečajih ipd. Bistvenega pomena so tudi domače razmere, ki nakazujejo željo po dodatnem izobraževanju. Kar 39 odstotkov bivših srednješolcev, ki doma nimajo priročne knjižnice, v šolskem letu 2008/09 sploh ni študiralo, medtem ko 92 odstotkov bivših dijakov, ki imajo v priročni knjižnici več kot 50 knjig, študira na dodiplomskem univerzitetnem študiju.

ZAKLJUČEK

Šola je kot državna institucija v rokah vladajoče, izobražene strukture, ki sprejema izobraževanje

Preglednica 4: Končana srednja šola in nadaljevanje študija

kot del svojega kulturnega okolja, zato zunanja selekcija nižjih slojev največkrat ni potrebna. Vpliv socialno-ekonomskega statusa posameznika na njegovo učno uspešnost je pomemben zunanji dejavnik v vseh družbenih ureditvah.

Tudi v okviru opravljene raziskave dokazujemo, da ima mladostnikov mikrosistem, ki ga tvorijo družina in njene značilnosti (struktura, starševski stil vedenja in vzdušje v družini), odločilno vlogo in je v tesni povezavi z mladostnikovo učno uspešnostjo, izborom srednje šole in kasneje študija. Pridobljeni podatki nam povedo, da so starši bivših gimnazijcev (več kot 60 odstotkov jih ima višjo oz. visoko izobrazbo ali več) v povprečju bolj izobraženi kot starši mladostnikov s končano srednjo strokovno šolo (le 16,36 odstotkov s VI. ali VII. stopnjo izobrazbe).²

Učno manj uspešni osnovnošolci se praviloma ne odločajo za nadaljevanje srednješolskega izobraževanja na gimnazijah oz. jim je to na večini gimnazij zaradi omejenega vpisa onemogočeno. Ker je izobrazba staršev eden izmed zunanjih dejavnikov, ki bistveno vpliva na učno uspešnost otrok, posredno in neposredno vpliva tudi na izbiro njihovega srednješolskega izobraževanja ter kasneje študija.

V raziskavi smo stopnjo neformalne izobrazbe staršev merili s kazalniki, kot so branje časopisov, revij, knjig, uporaba računalnika, obiskovanje kulturnih prireditev, izobraževanje na različnih seminarjih, delavnicah, tečajih ipd. ter družinskimi razmerami, ki kažejo na željo po dodatnem izobraževanju (npr. število knjig doma, naročnina na dnevni časopis ali strokovne revije). Dokazali smo, da poleg formalne izobrazbe staršev tudi večina naštetih kazalnikov neformalnega izobraževanja statistično pomembno vpliva na učno uspešnost mladostnikov in izbor srednje šole ter kasneje študija.

Odgovori bivših gimnazijcev in bivših dijakov srednje strokovne šole so se zelo razlikovali tudi v izbiri časopisov in revij, ki jih imajo naročene doma. V domovih bivših gimnazijcev večinoma berejo dnevne časopise (56,7 odstotka), kot so

Delo, Primorske novice oz. Gorenjski glas, in strokovne revije (46,7 odstotka), npr. Življenje in tehnika. V domovih bivših dijakov Srednje zdravstvene šole Izola pa berejo v manjši meri lokalno dnevno časopisje (27,3 odstotka) in rumeni tisk (36, 3 odstotka). Večina staršev teh bivših dijakov (več kot 60 odstotkov) sploh ni naročena na dnevni časopis ali revijo.

Sonja Berčnik (2006) je v raziskavi Mladi in prosti čas ugotovila pomembno povezavo med izobrazbo staršev in izborom srednje šole njihovih otrok. Nadalje ugotavlja, da »razlike med gimnazijci in dijaki poklicnih šol v preživljanju prostega časa niso več tako očitne kot leta 2003 v raziskavi Razlike v neformalnem izobraževanju med posameznimi družinami« (Ferletič v prav tam: 57).

Nedvomno je družina pomemben posrednik med posameznikom ter širšim kulturnim in družbenim okoljem. Njene značilnosti oblikujejo posameznikov odnos do sebe in drugih. Žal je socialno-ekonomski vidik družine še vedno eden izmed pomembnih zunanjih dejavnikov, ki vplivajo na otrokov šolski (ne)uspeh. Nekatero raziskavo iz osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ki jih leta 1990 v svojem članku Pedagoški konservativizem in sodobne tendence v razvoju šolstva omenja Zdenko Medveš (Forguin, 1981; Flitner, 1985), kažejo, da so šole kljub vsem reformam tudi v sedemdesetih in osemdesetih letih ohranjale zapostavljenost v izobraževanju iste skupine prebivalstva kot pred reformami (prav tam: 347).

Danes, v času gospodarske krize, si družba bolj kot kadarkoli prej želi povečanja množične dostopnosti izobraževanja, saj morajo biti posamezniki sposobni bliskovitega odziva na spremembe na področju dela in zaposlovanja. Rešitev vidimo v vseživljenjskem učenju staršev, ki bodo s svojim zgledom in vlaganjem v dodatna znanja dosegli večjo osebno rast celotne družine in s tem hkrati obogatili človeški kapital celotne države.

Vsakemu posamezniku, ki se zaveda, da je njegova eksistenca odvisna od nenehnega sprotnega

izobraževanja in osebnostnega razvoja, naj bi družba omogočila prost dostop do formalnega in neformalnega izobraževanja. Cilj vseh današnjih vzgojno-izobraževalnih organizacij je vsakogar motivirati za vseživljenjsko izobraževanje. Za zdaj te možnosti vsi ne znajo ali ne zmorejo izkoristiti. »Križa prinaša nove možnosti za učenje.« (Kranjc, 2009: 8.) Upajmo, da jih bo naša država znala izkoristiti.

LITERATURA

- Bergant, M. (1970). *Teme iz pedagoške sociologije*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Cepin, M. (2004). *Neformalno izobraževanje*. Ljubljana: Društvo mladinski ceh.
- Glonar, I. (1957). »Šolski uspeh učencev in vzdrževalci«. V *Okolje in razvoj slovenskih otrok*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Gnamuš, O. (1974). *Jezik, socialni položaj in učni uspeh*. (1. in 2. del). Groblje: Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani.
- Jelenc, Z. (1991). *Terminologija izobraževanja odraslih*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Jelenc, S. (1996). *ABC izobraževanja odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
- Kranjc, T. (2002). *Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Makarovič, J. (1984). *Družbena neenakost, šolanje in talenti*. Maribor: Založba Obzorja.
- Marentič Požarnik, B. (1980). *Dejavniki uspešnega učenja*. Ljubljana: DDU Univerzum.
- Peček, M. (1998). *Avtonomnost učiteljev nekdaj in sedaj*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Toličič, I., in Zorman, L. (1977). *Okolje in uspešnost učencev*. Ljubljana: DZS.
- Berčnik, S. (2006). »Neformalno izobraževanje dijakov in izobraževalne naloge družine«. Ljubljana. *Andragoška spoznanja*, 4: 48–59.
- Gaber, S. (2006). »Edukacija, socialna promocija in 'dedovanje izobrazbe'«. Ljubljana. *Sodobna pedagogika*, posebna izdaja: 42–53.
- Kermavnar, N. (2009). »Neformalno mentorstvo«. Ljubljana. *Andragoška spoznanja*, 1: 65–76.
- Kranjc, A. (2007). »Nove paradigme teorije permanentnega in vseživljenjskega izobraževanja«. Ljubljana. *Andragoška spoznanja*, 4: 10–27.
- Kranjc, A. (2009). »Izobraževanje in gospodarska križa«. Ljubljana. *Andragoška spoznanja*, 1: 5–8.
- Marentič Požarnik, B. (1964). »Nekateri osebnostni faktorji v učnem uspehu«. *Sodobna pedagogika*, 3–4: 100–106.
- Marjanović Umek, L., Bajc, K., in Lešnik, V. (2006). »Kaj vse se skriva v šolskih ocenah?«. *Šolsko polje*, 3–4 (poletje): 3–26.
- Marjanović Umek, L., Sočan, B., in Bajc, K. (2006a). »Psihološki in družinski dejavniki šolske ocene«. *Sodobna pedagogika*, 2: 108–129.
- Marjanović Umek, L., Sočan, B., in Bajc, K. (2006b). »Šolska ocena: koliko jo lahko pojasnimo z individualnimi značilnostmi mladostnika in koliko z dejavniki okolja«. *Psihološka obzorja*, 4: 25–52.
- Marjanović Umek, L., Sočan, B., in Bajc, K. (2007). »Vpliv psiholoških dejavnikov in izobrazbe staršev na učno uspešnost mladostnikov«. *Psihološka obzorja*, 3: 27–48.
- Medveš, Z. (1990). »Pedagoški konservativizem in sodobne tendence v razvoju šolstva«. *Sodobna pedagogika*, 7–8: 339–355.
- Peček, M., Čuk, I., in Lesar, I. (2006). »Šola in ohranjanje družbene razslojenosti – učni uspeh in vpis osnovnošolcev na srednje šole glede na izobrazbo staršev«. *Sodobna pedagogika*, 1: 10–34.
- Puklek Levpušček, M. (2003). »Družina kot pomemben kontekst mladostnikovega odnosa do šole in učenja«. *Anthropos*, 1/4: 241–254.
- Schmidt, V. (1939). *Inteligentnost, šolski uspehi in družbeni izvor dijakov ljubljanskih srednjih in meščanskih šol*. Ljubljana: KSM VI.
- Zupančič, M., in Kavčič, T. (2008). »Dejavniki okolja, otrokovo socialno vedenje v vrtcu/šoli in učna uspešnost v prvem razredu«. *Šolsko polje*, 1/2 (pomlad): 51–79.

ELEKTRONSKI VIRI

Kroflič, M. Dostopno na: <http://www.zdruzenjecvb.com/clanki/pdf/11-kroflic-letno-2007-za-kapnik.pdf> (pridobljeno 3. 4. 2009).

- 1 V nadaljevanju bomo izraz skrbniki izpustili, čeprav bo v poimenovanju starši, oče ali mama vedno mišljen tudi izraz skrbnik oz. tisti, ki je odgovoren za otroka oz. mladostnika.
- 2 Stopnje izobrazbe so prikazane po izobraževalnem sistemu RS pred bolonjsko prenovo.